

נקודה למחשבה

מחשבה אקטואלית
מכרשת השבוע

על המזון ועל הקשר

פרשת עקב

המן

לימד את העם מסר
חד-משמעי: לְמַעַן
הוֹדַעְךָ פִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ
יִחְיֶה הָאָדָם פִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִּי ה'
יִחְיֶה הָאָדָם (שם).

אדם מחוייב להשתדל לעשות

לביתו. אנו מחוייבים
לדאוג לכרנסתנו ולעשות
את מה שאנו מסוגלים
לעשות בשביל להביא לחם
הביתה. אבל, בסופו של יום, על
מוצא פי ה' יחיה האדם.

סדנת-החינוך שעבר העם

במדבר הוקבעה לדורות בברכת
הזן. ברכה זו מעבירה מסר קבוע,
לכל מי שניגש לאכול ולשתות.

הבט! קוראת לו הברכה. כל העולם כולו ניזון בטובו של
ה'. אתה רואה עשירים ועניים, אתה רואה ממשלות קמות
ונופלות, מעצמות ומדינות נחשלות, כל זה, בגזירת עליון.
הכל מאיתו יתברך.

הברכה הבאה, ברכת הארץ, מתייחסת לקשר

האישי שבין עם-ישראל לבורא העולם. בעוד הברכה
הראשונה מלמדת את האדם האוכל כי העולם כולו נתון
לחסדיו של הבורא, הברכה השנייה מייחדת את הדיבור
לחיבור הפנימי שבין השיי"ת לעמו. בברכה זו אנו מודים על
הארץ הטובה, על חוקי התורה שמנחים אותנו בדרך
המיוחדת שלנו ועוד.

ברכת 'בונה ירושלים', הברכה השלישית, מהווה

נדבך נוסף לברכות ההודאה הללו. כעת אנו מודים על
השראת השכינה, על המעורבות היומיומית של השיי"ת
בחינו. על בית-המקדש, על העיר ירושלים, ועל ההנחייה

חומש דברים כולו עוסק בהכנת בני ישראל

למגורים בארץ הקודש.

במהלך החומש אנו נפגשים עם מצוות חדשות,

מצוות שנועדו לשמר את הקשר הפנימי של העם היהודי
עם אלוקיו, גם במערכת יומיומית רגילה.

אחת המצוות הללו היא מצוות 'ברכת המזון':

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן
לְךָ: (דברים, ח, י).

נוסח ברכת המזון שקיים

בידינו מבוסס על ארבעה דורות:

אמר רב נחמן: משה תקן

לישראל ברכת הזן בשעה שירד
להם מן. יהושע תקן להם ברכת
הארץ כיון שנכנסו לארץ. דוד

ושלמה תקנו בונה ירושלים דוד תקן על ישראל עמך
ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש.
הטוב והמטיב ביבנה תקנה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב
מתנא אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו
ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו
לקבורה

ברכת הזן, הראשונה מתוך ארבעת הברכות,

נתקנה על ידי משה רבינו במדבר. היא פונה לדור
שהתרגל למערכת חיים מורכבת, קבלת מנת-אוכל יומית
בלא לדעת מה יהיה ביום הבא: וַיִּעֲנֶה וַיִּרְעַבְךָ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת
הָמֶן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּן אֲבֹתֶיךָ (שם, ג). הדרך
לאכילת המן היתה מענה. 'ויענך וירעיבך'. אדם מטבעו
רוצה ביטחון כלכלי, אדם רוצה לדעת שבגדול יש לו
שליטה על מה שקורה. חשוב לנו לדעת שלפחות
בימים הקרובים אנחנו מסודרים, יש לנו מה
לאכול, מה ללבוש וכיצד להתפרנס.

התמידית והרצופה: 'אלוהינו, אבינו, רוענו, זוננו, פרנסנו וכלכלנו'.

אך הברכה הרביעית מפתיעה. עד כה עסקנו בברכות כלליות המתייחסות למעורבות של ה' בעולם. הזן את העולם כולו, הארץ הטובה שנתנה לעם והשראת השכינה בינינו. הברכה הרביעית, לעומתן, נתקנה בשל נס מקומי. 'שנתנו הרוגי ביתר לקבורה'.

מרד בר כוכבא היווה את התקווה האחרונה של העם להמשיך להתקיים ולמלוך בארץ ישראל גם לאחר חורבן הבית השני. כאשר נחרבה ביתר ונהרגו תושביה סימל הדבר את קץ התקווה האחרונה. שנים רבות שכבו הרוגי ביתר בחוצות, גוויותיהם מתגוללות בחרפה ואסור היה להביאם לקבורה. רק לאחר שנים עמד מלך אחר וגזר עליהם שייקברו (ירושלמי, תענית, פ"ד ה"ה). כאשר הובאו לקבורה הוסיפו חכמים לברכת המזון את ברכת הטוב והמטיב. 'הטובי שלא הסריחו והמטיבי שהובאו לקבורה'.

תקנה זו מעוררת פליאה. ראשית, מה ראו חכמים לציין אירוע מסויים לדורות? לאורך ההיסטוריה נעשו ניסים רבים לעם-ישראל, אף אחד מהם לא הוביל לברכה נוספת בברכת המזון. מהו המסר שטומן נס קבורת הרוגי ביתר לכולנו, מסר אותו עלינו לחזור ולשנן לעצמנו מידי יום, בסיומה של כל ארוחה? שנית, בתקופת הרוגי ביתר עם-ישראל נמצא בשיא השפל. התקווה האחרונה נגדעה. העם יוצא לגלות ממנה רבים לא שבו עד עצם היום הזה. איזו הטבה נראית לעיני החכמים בסיטואציה הכאובה הזו? מדוע דווקא נקודת השפל ההיסטורית הזו מעוררת אותם לתקן ברכה המציינת את טובו של השי"ת?

השבוע, חגגנו את יום ט"ו באב. יום ששווה ליום הכיפורים בכך ששני ימים אלו הם הימים-הטובים ביותר של עם ישראל. אחד הנימוקים לחג זה הוא כיוון שביום זה הובאו הרוגי ביתר לקבורה. לא זו בלבד שעובדה זו אינה מהווה נקודת-שפל היסטורית, אדרבה, קבורת הרוגי ביתר מהווה נקודת שיא היסטורית.

עד לאותה העת נראה היה כי מערכת היחסים בין השי"ת לעם היתה מבוססת -כביכול- על כללים מסודרים של תן-וקח. עם ישראל עושה מצוות - ה' משפיע טוב וחסד. בני ישראל חוטאים ופושעים - השי"ת בתגובה מעניש ומכאיב.

בסיומו של מרד בר כוכבא העם עמד מול חמתו השפוכה של הבורא. הכעס התבטא במלוא עוזו. בית ה' חרב, העם גלה מאדמתו, זרים שלטו בארץ, כל מה שהגיע באופן טבעי לעם שהשחית את דרכו. והנה, בתוך האפילה הזו, זוהרת קרן אור. פתאום, בתוך החושך הנורא מתברר שאלוקים עדיין אוהב את בניו. גם כאשר ילדיו משחיתים את דרכם, פוגעים בכל הקדוש והיקר, האל נשאר: אָבִינוּ, מְלַכְנוּ, אֲדִירְנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, גִּבּוֹרְנוּ, יוֹצְרֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל.

המסר הזה האיר באור יקרות את הקשר בין הקב"ה לבניו אהוביו. אהבת ה' לבניו אינה תלויה בהתנהגות שלנו. גם בתוך מערכת העונשים הקשה, גם בתוך הטרגדיות שפוקדות את העם היהודי מבליחה מידי פעם קרן אור שמכניסה את הכל לפרופורציה. הטוב, והמטיב.

אם נתבונן, בנוסח הברכה יש שני חלקים. הטוב - שלא הסריחו, והמטיב, שנתנו לקבורה. ייתכן שיש כאן שני מסרים חשובים. הראשון: 'שלא הסריחו'. דהיינו, לא משנה מה נעבור. לא משנה מה יעשו לנו, תמיד נשמור על 'צורת-האדם'. את גופנו יכולים לשבור, אבל את 'קומת האדם?' לעולם לא. והשני: 'שנתנו לקבורה'. אנחנו כאן באופן זמני. מתכווננים לעולם שאחרי, אחרי כל מה שאנו עוברים, עלינו לזכור שאנו בהמתנה, בהמתנה לעולם הנצח ולכל הטוב הצפוי לנו בעתיד.

המסרים המעודדים הללו נותנים לנו כח בכל מצב בו אנו נמצאים. זו הסיבה שיום בשורת המסר הזה הפך ליום-טוב מיוחד כל כך, וזו הסיבה שאנו חוזרים ומשננים זאת לעצמנו, בכל פעם שאנו מברכים את ברכת המזון.

בשורות טובות!

מדוע?

רוצים להעיר? להאיר? אתר 'נקודה למחשבה • הגות ומחשבה יהודית' | מוזמנים לפנות בטלפון: 054-849-6992 | nekudalemachshava.co.il

מעוניינים לקבל 'נקודה למחשבה' בכל שבוע למייל? כתבו לכתובת moshe.oppen@gmail.com